

„Mértéke búnak és örömeknek”

Zsibói Gergely: Csönd-szilánkok

Mondják, a textilmunkások a feketének több mint harminc fajtáját tudják megkülönböztetni. Ismerik az árnyalatokat, a nüansznyi különbségeket, amelyek fölött az átlagos emberi szem átsiklik. Megvan hozzá a tudásuk, az élettapasztalatuk, és az a tévedhetetlen ösztön, amely nem tanítható és nem tanulható.

Pilinszky írja egy helyütt, hogy az alkotónak meg kell őriznie a tiszteletét az üres papír iránt. A zenész is tiszteli a csöndet, az ő tabula rasáját, amit majd megtör énekével, zongoraakkordokkal, hegedűfutamokkal – mert mondanivalója van önmaga és a világ számára.

Zsibói Gergely jól ismeri a csöndet és annak kaleidoszkóp-árnyalatait. Az alkotáshoz megvan az élettapasztalata, műveltsége, felkészültsége, fantáziája.

A csönd, az ő interpretációjában teremtő közeg, amely csábít/ösztönöz szép szavak kimondására, versbe emelésére, gyorsan tovaröppenő pillanatok és lassan elmúló hangulatok megörökítésére. Az arany jánosi „független nyugalom”, amelyben kiteljesedik az élet és megfog a dal, szétporlik az idő és értéktelenné válik, semmivé zsugorodik; mert nem fontos, – pontosabban – nem az a fontos: időtlenség inkább, testetlen lebegés, vágycak kiteljesedése – egy körömfeketényi boldogság. A zaj, a zűrzavar, a lárma inkább maradjon a falakon kívül, a lüktető, féktelen, gyors

világ – gyors autók, gyors éttermek, gyors vonatok, gyors nők... Mert léteznek falak, amelyek közé szorul a csönd, legyen az a rab cellamagánya, vagy csak az idegvégződés által érzékelt, fizikális valójában nem létező, szemmel nem látható képzet, melyet lehetetlen áttörni. Hiány: becéző szavaké, derűs

nevetéseké, pajzán kuncogásoké, bátorító félmondatoké, választ nem váró megnyugtató kérdéseké – és persze párbeszédéké, amikor van kivel megbeszélni..., hogy mit, az tulajdonképpen mindegy.

Marad a monológok elunt, véget nem érő sorozata.

Férfibánat.

Nincs kivel megosztani a csöndet. Nincs társ a kisváros szűkre szabott életterében, akivel nem kell feltétlenül fecsegni, udvarias körmondatokat fogalmazni, hanem lehet hallgatni is fontos dolgokról, hiszen már félszavakból is... És társ, aki nő is egyben, akihez haza lehet menni, aki fontos, gondos, megértő, és aki a kolerikus lobbanékonyságot medrébe tereli, és a férfit alkotó művészé finomítja. Akire, mint valami karácsonyfára, rá lehet aggatni minden szépet és jót: mosolycsillagszórót, jövő-gyöngyöket, szerelem-girlandot...

A gyávaság csöndje arcpirító és torokszorító. Nincs, aki felemelje a szavát vélt vagy valós, de általa igaznak

hitt eszményekért; az arctalan tömeg némasága, közös bűn terhe. A köz dolgaival törődő, zoon politikon-szemléletű ember tétován és kétségbeesve néz körül. Megint magára maradt, mint Dózsa a tüzes trónon.

A japán haiku a maga tömörségével, rövidségével, hármas tagoltságával valóban alkalmas tűnő pillanatok, életérzések, hangulatok ábrázolására. A költő biztosan uralja/kezeli azt a formát, melyet oly szívesen és gyakran

alkalmaz, hogy belesűrítse három évtizedének minden élettapasztalatát.

Zsibói Gergely *Csönd-szilánkok* című kötete ígéretes indulás, amely magában hordozza egy kiteljesíthető életmű lehetőségét.

Előtte a küzdés, előtte a pálya.

A kötet illusztrációi Orbán György János alkotómunkáját dicsérik.

(*Palócföld Könyvek, Salgótarján, 2007*)

LACZKÓ PÁL

Gáspár István Gábor: Kint és bent

Manapság, ezidő szerint, olyan jelenben élünk, amelyben az újságírás kiszolgáltatott, alulfizetett bér munkásainak (proletárjainak?!) jelentős része (?) nem rendelkezik a fogalmi megkülönböztetésnek azzal az árnyaló ismeretével (se), amellyel – már pusztán a szövegtest láttán is – elválasztaná egymástól a *riportot* és az *interjút*. Elképesztő természetességgel változtatják a két szó által jelölt újságírói teljesítményt. Mintha stílusukat színesítő szinonimákat alkalmaznának. Volt idő, amikor boszszankodva igyekeztem rést ütni a két fogalom közé. Mára a félmosolyra se telik. (Az ember ne pazarolja bosszúságokra az érzelmekészletét, ha jóra is telik.) Bár olykor, elmélázva, rátéved a gondolatom, vajon mit kezdenének a jegyzet-glossza-tárca Bermuda-háromszögével. Nem szeretek katasztrófákat

nyilvánosan kivetíteni. Ezért nem írom meg például a *Jelenések könyve* érvénybe léptethető modernizált változatát (sem). Ráhagyom Hollywood magánstúdióira – az ő képükre minden ráfér.

Kint átbukott a köd a Pécskő fölött és rátalált a völgyben vasbeton testvéreire, a sötét panelre, amelyek egyikében magam is lakom. Bent könyvfalak egyengetik gerincemet. Asztalomon, az elfeketedett kanócú, csorgásos gyertya tövében, szétnyitott, hasra fordított kötet. A Palócföld Könyvek sorozat új nyomdászagú kötete.

Pihentetem kissé, pusztán azért, hogy *Ambrus Zoltán* 1932-es kiadású (Révai) kötetének *Irodalom és újságírás* című esszéjével frissítsem magam. Kommunikációs tanszékek és szakok? Médiaetika? Olvasd el ennek az általam

(valamiért, nem tudom, mi okból) mélabúsnak képzelt férfinak az írását. Aztán, ha megértetted, fénymásold le, vagy tedd föl a hálóra. Még jobb, ha az előbb említett „intézmények” előtt az odaigyekvőknek osztogatod. Tehetséges fiatalok pénztelen szüleinek felduzadó hálája lehet osztályrészed.

Gáspár István Gábor – némi megszorítással – interjúkötetét olvasva révedzem ekként. Szövegei között talán egy sem akad, amelyiket ne olvastam volna már eredeti megjelenésük frissességében, esetleg kéziratban, jelenidejűségük pillanatában. Széthúзва az időben a mai olvasmányélményemet, emlékszem a jóízű göcögéseimre, amelyekkel elkönyveltem, „Gazsi” megint borsórlőt csavargatott a helyi menü fölött. Legyen már valami íze is az egyenfogyasztásnak. Mert az kétségtelen, hogy a rendszerváltás körüli évektől kialakított magának (kialakult?, nem ő formálta?) valaminő kisvárosi szerepet. Avagy a kisváros teremtette őt magát? A magyar irodalom idevonatkozó szerepgalériáját szemlélve az biztosnak látszik, hogy a szerepképző a közeg, s ím, az a hosszúéletű. Révedező melankóliámból – amiben Ambrus Zoltán volt a szénsavmentes üdítő – új szomorúságba esem. Más volt egyenként olvasni *gig* szövegeit (akár kézből is) és megint más kötetben – egyvég(vág)té(tá)ben(ban).

Bizony mondom az egybegyűjtött interjúk nem kedveznek a lokálpatrióta érzületnek.

Annak borús oldalát mélyebb sötétre árnyékolják. Szinte föl is számolják – magát a nemes érzületet is. Mielőtt szavamot felejténém: *gig* szűkebb és tágabb lakóhelyének enfant terrible-je! (Mondja az egyik gyerekm, a franciák gyakran elismerően használják a kifejezést, nem feltétlenül megbélyegző mód, miként az

nálunk meghonosodott, részben Cocteau regényének fordítása nyomán.) Nem-szeretem-ember. Nem nekem. Mások villás tekintetében. Innen egyszerűen idézhetném irodalmunk példatárát. Kosztolányi Dezsőtől kezdve vagy régebről és Spiró György *Kerengője* tájékán se befejezve, Sarusi Mihályig vagy Grecsó Krisztiánig eljutva. Persze gyökeresen átalakult kommunikációs viszonyok között. Emiatt a „persze” miatt telitalálat a borítóra választott *Kicsiny Balázs*-mű (environment + installáció +, +, +, stb...). Ha pénzem lenne, megvenném azt a művet vagy a balassagyarmati, vagy a pásztói, vagy a salgótarjáni galériának. (Tudvalévő: a lokálpatrióták – nem megerősített közlések szerint – szívnagyobbadásban vagy májzsugorban halnak el, a prospektúrák köteles statisztikája szerint.) Nem elemzem, megelégszem az ideidézésével. A vulkánfíber koffereket markoló útrakész férfi, összeláncoltan, két leengedetlen horgonyhoz kötött, láthatóan örökre. Mögötte hagyományos fonott méhkas, tátongóan üresen. A testére tekeredő láncok oly’ szemsűrűséggel lepik be a koponyáját, mintha a kirajzott méhek új családja települt volna rá – várván a gazdát, aki egyetlen ügyes mozdulattal befogja őket, hogy aztán otthonmeleg kaptárba telepíthesse mind. Ismeretlen, új édességek ígézetében.

Mármost marad a József Attilán is túlmutató kérdés: milyen vadászati találatot remélhetünk példázatos macskánknak? Kint, s bent – melyikre tegyük tétjeinket? A címválasztás azért jó, mert az interjú J. A. apodiktikus válasza helyett valami összetett valóságról szól. Mintha a spirálgalaxisokat szemlélném: lehetsz igen-igen távol, még mindig a galaxison belül vagy. És már nem is jutsz ki belőle, csak miután az egész a részecskéire bomlott.

Soroljam, kik és mit mondtak *gig*-nek?

Mire való az olvasó?

Annyit azért áruljunk el, hogy a szobrász, az író, a színész, a nyelvész, a gitáros, az iparművész, a népzene kutató, a szerkesztő, a műfordító, a politológus, szóval minden megszólaló, így vagy úgy, de a kritika hangján beszél a szülőföldről – és nem csak arról, hanem gyakran a befogadó új közegről is. Tárgyilagosságra való törekvésük teszi hitelessé bíráló szavaikat. Amellett, hogy alkotói teljesítményük eleve kíváncsivá teszi az olvasót véleményük iránt.

Mondandójuk nyomán intézmények, szellemi műhelyek, a szülőföld arculatát formáló közszereplők akár programos terveket is kialakíthatnának. A nyilatkozók tálcán kínálják a kibontható, tovább építhető kulturális projekteket. Tegyük hozzá, legtöbbször azzal a rejtett felajánlkozással, hogy ők maguk is cselekvően jelen lennének az ilyen kezdeményezések megvalósításában. Figyelemre méltó javaslatok tárháza is tehát a kötetbe gyűjtött interjúk sora.

A szerző még valamivel megajándékoz bennünket, partnerei gondolatain túl. Előre haladva a kötetben, mindinkább kibontakozik egy városportré is. Azé a városé, amelyről az is tudni vél mindent, aki soha nem járt ott. A Párizshoz való eleven vonzalmunk mint ha máig nem veszített volna semmit frissességéből – hiteti el velünk a szerző, s ez már írói kvalitásra valló teljesítmény. (Kár, hogy a francia tulajdonnevek írásképe és a magyar toldalékok tapadása nem mindig sikeres.)

Fejcsóváló megjegyzés? Első: a szöveggondozás – napjainkban hanyagolt gyakorlata – mindig hasznos. Második: kisgimnazistaként a *Modern Könyvtár Interjú, Nagy írók műhelyében* (előbb egy kötet, majd kettő) kiadványain, nem tápszeren, nőttem fel. *Bertha Bulcsu* hónapról hónapra izgalommal várt munkái következtek a pécsi *Jelen* korban; *Hegyi Béla* a *Vigiliában* másik húrt pendített meg bennem; *Mezei András* rovata (*Megkérdeztük...*) az *ÉS*-ben a pillanat bódulatával ajándékozott meg. *Garai Gábor, Lázár István, Nádor Tamás, Szerdahelyi István* párhuzamos munkálkodása nem egyszerűen bővítette a mezőnyt, hanem gazdagabbá tett az egyet nem értéimmel is. Mindegyik interjúkészítő megértette velem mekkora a felelősségük már a beszélgetőtárs kiválasztásban is. Utóbb *Kereszthury Tibor* különösen – más minőségi szinten. Azon, ahogyan azt *Tóth László* csinálta emlékezetes *Új Forrásban* megjelent sorozatában. Értékeket emeltek kormos napfénybe. Hamis kristályok állíthatók lézerzárás tárlókba. Ma már tudni véljük, tudakolódzó munkálkodásuk során kik nem ezt tették. Gáspár István Gábor tudatos és szerencsés volt beszélgetőtársai kiválasztásában.

A következő kötet legyen cáfolata meg sem fogalmazott aggályaimnak. Látom ennek jó esélyét. Legyen hozzá mecénás is. A *Palócföld* – minden bizonnyal – nyitott erre, míg él, míg (még!) van.

(*Palócföld Könyvek, Salgótarján 2006*)